

Dječje igre, pjesme i običaji u Zlataru

Štahan, Sandra

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:203888>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

SANDRA ŠTAHAN
ZAVRŠNI RAD

DJEČJE IGRE, PJESME I OBIČAJI U
ZLATARU

ČAKOVEC, SRPANJ 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ČAKOVEC

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Sandra Štahan

**TEMA ZAVRŠNOGA RADA: DJEČJE IGRE, PJESME I OBIČAJI U
ZLATARU**

Mentor: Branimir Magdalenić, viši predavač

ČAKOVEC, SRPANJ 2020.

Sadržaj

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. Grad Zlatar	4
2.1. Geografski smještaj	4
2.2. Naseljenost stanovništva	5
2.3. Narodna nošnja.....	5
2.4. Životni običaji stanovnika Zlatara.....	7
2.5. Glazba u Zlataru	8
2.6. Dječji vrtić u Zlataru	9
3. Igra	10
3.1. Što je igra i njezina povijest	10
3.2. Klasifikacija dječjih igara.....	12
4. Dječje igre u Zlataru.....	13
4.1. Šišmiš de stujš (Šišmišu, gdje stojiš)	14
4.2. Igra s rucljima (korunima).....	14
4.3. Izrada pucaljke od bazge	15
4.4. Gnjilo jaje (Šloprtek).....	16
4.5. Cinci, lanci na kamenci	17
4.6. Gumbanje	18
4.7. Igra sakupljanja	19
5. Dječje pjesme	20
5.1. Što je pjesma i njezina povijest	20
5.2. Elementi glazbe	20
6. Dječje pjesme u Zlataru	21
6.1. Meknite se vse gore	22
6.2. Nesla dekla v melin	22
6.3. Lepi bregi zeleni	23
6.4. Darove nam Niko daj	23
6.5. Črni kos	24
6.6. Mi smo djeca vesela	24
6.7. Jeste li ikad čuli to	25
6.8. Ringe raja	25

6.9. Zbor malih pjesnika u Zlataru	26
7. Običaj	28
8. Tradicionalni običaji u Zlataru.....	28
8.1. Dani kajkavske riječi	28
8.2. Berba kukuruza i lupitva	30
8.3. Berba grožđa.....	30
8.4. Božićni običaji.....	31
8.5. „Tičekova svadba“- Dan sv. Valentina	32
8.6. Fašnik	32
8.7. Uskrs.....	33
9. ZAKLJUČAK	34
Kratka biografska bilješka	35
LITERATURA.....	36
PRILOZI I DODACI.....	37
POPIS SLIKA	38
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	39
Izjava o javnoj objavi rada	40

SAŽETAK

Jedan od ciljeva završnoga rada je zapisivanje i očuvanje tradicionalnih dječjih igara, pjesama i običaja koji su vezani za maleni grad Zlatar. Svaki naš grad, regija i županija ima svoje praznike, običaje, pjesme, igre i mitove koji predstavljaju određenu županiju. U radu će se pisati isključivo o Zlataru, gradu koji se nalazi u Krapinsko - zagorskoj županiji. Pretpostavka je za istraživanje bila kako nekada djeca nisu imala toliku količinu igračaka kao što imaju u današnje vrijeme te su se zbog toga mnogo više međusobno družili i smišljali nove igre pomoću kojih bi kratili vrijeme.

Grad Zlatar smješten je u Hrvatskom zagorju. Prema prostornoj smještenosti poznato je da se nalazi u brežuljkastom području u kojem ima mnogo poljoprivrednih površina. Prema tome to je područje bilo izrazito ruralno pa je opće poznato da su djeca od malih nogu pomagala roditeljima na poljoprivredi i u kućanskim poslovima. Najčešći posao bio im je odlazak na pašu sa životinjama. Zbog toga su se posla djeca nekada mnogo više družila i međusobno igrala. Rano bi se ujutro skupila sva djeca iz sela, krenula s kravom ili puranima na ispašu i tada su nastajale najmaštovitije igre koje su se prenosile s generacije na generaciju.

Osim toga djeca su zajedno na paši znala izrađivati razne drvene predmete i igračke, a mnogima su to bile jedine igračke koje su imali. Poznato je da su danas te drvene igračke jako popularne i zaštićene u Zagorju i pohranjene su u muzejima. Svrha ovoga rada je istražiti i zapisati sve tradicijske igre, pjesme i običaje koje su izmislili naši stari u Zlataru te potaknuti i podsjetiti ljude na ta teška, ali sretna vremena za djetinjstvo.

Ključne riječi: tradicija, igre, pjesme, djeca, Zlatar

SUMMARY

Aim of this thesis is to explore and record all the traditional games, songs and practices that our ancestors in Zlatar came up with and to encourage people to recall these hard, but also joyfull childhood times.

One of the aims of the thesis is registry and preservation of traditional children's games, songs and practices in small town of Zlatar. Each town, region and county in Croatia has its own festivities, traditions, songs, games and myths specific for that area. This thesis will be exclusively presenting Zlatar, a town situated in Krapina-Zagorje County. Hypothesis for this thesis was that in previous times there was not that many toys for children to play with, unlike for children these days. Therefore, they had more time to socialize with eachother and come up with new games to fill their days with.

Town of Zlatar is located in Hrvatsko Zagorje. Geographically, it is known for being situated on a hilly area in which there is a lot of agricultural territories. Because of that, the area was always very rural and therefore, it is known that the children have helped their parents with farming and house chores from the early ages. More often then any other chore they would be working with animals on the farm. Children would there often socialize and play with eachother. In the early morning, all the children from the town would gather around, along with cows or turkeys on pasture and the most imaginative games would come up to them. These great ideas would then be passed down trough generations.

Besides, children would also make different wooden tools and objects which, for some of them, would be the only toys they had. It is also known that these wooden toys are very popular to this day and are also presented and preserved in museums in Zagorje. Aim of thesis is to explore and record all of these traditional games, songs and practices that our ancestors in Zlatar came up with and to encourage people to recall these hard, but also joyfully childhood times.

KEYWORDS: Traditional, games, songs, children, Zlatar

1.UVOD

Duran (1995.) smatra da se fenomen igre ne može potpuno i nepogrešivo obuhvatiti jednom operacionalnom definicijom. Sama igra prisutna je u čovjekovoj prirodi u svim razdobljima njegovoga života. Ista stvar je i s pjesmama i običajima. Život ljudi u Zlataru opisan je u mnogim knjigama te postoje razni članci i povijesni papiri koji su pohranjeni u muzejima i dvorcima.

Pjesmama, igrama i običajima se u prošlosti pridavalo vrlo malo pozornosti, stoga ne postoji mnogo zapisa o njima u knjižnicama. Većinu informacija o prošlosti i djetinjstvu naših starih može se saznati usmenom predajom naših predaka koji se vrlo rado prisjećaju svoje mladosti, igara i običaja koji su u to vrijeme bili aktualni. Neke informacije od naših predaka sakupljene su i stavljene u brošure koje su izradili učenici Srednje škole Zlatar zajedno sa svojim profesorima. Uz to, postoje mnogi časopisi koji svake godine rado obilježe važne datume te se raspišu o starim običajima.

Važno je spomenuti da u Krapinsko-zagorskoj županiji ima mnogo istih običaja i igara, međutim oni se u svakom mjestu drugačije zovu zbog širokoga spektra naglasaka kajkavskoga govora. Međutim, važno je napomenuti da, osim što postoje drugi nazivi za određene igre, prema mjestu su se mijenjala i pravila igara, zato što su djeca prilagođavala igre sebi i svojim materijalnim standardima. U cijeloj županiji vladalo je siromaštvo, tek nekolicina djece imala je mogućnost igrati se s pravim igračkama koje su njihovi roditelji dobavljali od stolara ili nekoga sličnog obrtnika. Ostatak se oslanjao na vlastitu spretnost i kreativnost kako bi obradovali svoju djecu.

Kod prikupljanja informacija bio je neophodan razgovor sa starijim ljudima u Zlataru i konstantno zapisivanje dosjetki i priča. Uz to, vrlo bitan segment bilo je čitanje i proučavanje literature te obilaženje rodni kuća, muzeja i svih kulturnih znamenitosti kako bi se prikupilo dovoljno materijala.

Struktura rada osmišljena je tako da se obuhvate svi bitni elementi grada Zlatara. Rad započinje s geografskim smještajem i općenitim činjenicama o Zlataru kao što su narodna nošnja, stanovništvo, geografska obilježja te znamenitosti koje vjerno čuvaju prošlost naših predaka. U nastavku će se pisati najprije općenito o igrama, pjesmama i običajima, a zatim će se opisivati kako se sve spomenuto odvijalo u Zlataru.

2. Grad Zlatar

2.1. Geografski smještaj

Grad Zlatar nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Krapinsko-zagorske županije. Prostire se na području od 75,78 km² (Majdak i sur. 2014). U svom sastavu ima 19 naselja: Belec, Borkovec, Donja Batina, Cetinovec, Ervenik Zlatarski, Gornja Batina, Donja Selnica, Gornja Selnica, Juranščina, Martinščina, Ladislavec, Ratkovec, Petruševac, Repno, Šćrbinec, Završje Belečko, Vižanovec, Znož, Zlatar.

Zlatar kao grad ne bi postojao da nema svih ostalih naselja. Svih devetnaest naselja pridonijelo je tome da je Zlatar prostorno i prema broju stanovnika dovoljno velik da dobije titulu grada.

Slika 1 Naselja grada Zlatara

(Preuzeto: <https://zlatar.hr/> - Službena stranica grada Zlatara, 11.6.2020.)

Grad Zlatar smjestio se između dva velika središta, Zagreba i Varaždina, a oko njega se protežu, sa sjeverne strane gora Ivanščica i s južne Medvednica. Zbog gora koje ga okružuju, smatra se brežuljkastim krajem.

2.2. Naseljenost stanovništva

U gradu Zlataru, prema posljednjim sakupljenim podacima (2011.), živi ukupno 6 096 stanovnika. Prema tim podacima nastavlja se trend smanjenja broja stanovnika koji je izražen zbog izrazito stare populacije i iseljavanja mladih. Što se tiče naseljenosti, Zlatar ima vrlo raštrkanu strukturu kao što imaju i sva brežuljkasta područja. Takva struktura je logična kod takvih regija, zato što su ljudi gradili kuće uz sve veće prometnice pa tako i u Zlataru.

2.3. Narodna nošnja

Narodna nošnja je tradicijski odjevni stil negrađanskoga stanovništva u predindustrijsko doba. Obuhvaća sve odjevne predmete za svakodnevne i svečane prilike te za sva godišnja doba i ostale dodatke (Borić, N. 2015.). Narodne nošnje, već dugi niz godina, predstavljaju kulturnu baštinu Hrvatske. Njihova posebnost je u njihovom jednostavnom kroju dugotrajnosti i nesklonosti modi. Rađene su od prirodnih materijala, kao što su lan, krzno, perje i oni su većinom napravljeni kod kuće. Njihova bogata vanjska ljepota i sastavni dijelovi pokazivali su društveni položaj i dobnu pripadnost. U prošlosti su se seljaci očigledno razlikovali od ostatka pučanstva.

U zlatarskom kraju nošnje su bile napravljene od platna koje je seosko stanovništvo izrađivalo od lana i konoplje zbog bogate rasprostranjenosti tih biljaka na području Zlatara. Prema usmenoj predaji otkriveno je kako se platno nije šivalo, već su se spajali komadi tkanine po rubovima i zatim zatezali u nabore.

Muška narodna nošnja sastojala se od platnene košulje (rubače) i gaća (breguša) koje su muškarcima bile do gležnja.

U tu osnovnu odjeću može proći šešir (škrlak) i prsluk (lajbek) od crnog materijala koji bi bio ispod struka i imao bi svrhu donekle pokriti remen od svinjske kože s mjedenom kopčom. Oko cipela i jakne u Zlataru se uvijek vodila borba. Oni malo bogatiji nosili su čizme (škornje) i kožuh (kožulj), a oni siromašniji hodali su bos i u surini od darovca bijele boje i zimi i ljeti. Zapisano prema riječima Daniela Žabeka, r. 1941. iz sela Žabeki u naselju Ervenik Zlatarski.

Slika 2 Muška narodna nošnja

(preuzeto: https://delnice.hr/bastina_nosnja.html, 12.6.2020.)

Ženska narodna nošnja sastojala se od bluze (oplečka) koja je dosegala do struka. U nekim slučajevima je na leđima znala biti i kraća jer je preko nje dolazila suknja (rubaća) koja je bila nabrana i imala je gornji dio oblikovan poput prsluka.

Dio narodne nošnje bila je i pregača (fertun) koja je bila ukrašena kao i bluza i nju su žene stavljale preko suknje. U osnovnu odjeću može se pridružiti i pojas kojeg su većinom radili od crvenoga sukna i za starije udane žene bio je obavezan rubac jer one nisu smjele pokazivati kosu. Kako bi se upotpunio izgled nošnje, imućnije žene su se ukrašavale ogrlicama od staklenog zrnja (đund) i srebrnim novcem (cvancige). Zapisano prema riječima Ivanke Žabek, r. 1953. iz Ervenika Zlatarskog.

Slika 3 Ženska narodna nošnja

(Preuzeto: https://delnice.hr/bastina_nosnja.html, 12.6.2020.)

2.4. Životni običaji stanovnika Zlatara

Najposebniji životni običaji vežu se uz rođenje i odgoj djece, njihovo odrastanje te na pojedine trenutke u životu mladeži.

Kako u ruralnom području, tako i u Zlataru, rađanje i odgoj djeteta bili su svrha života. Trudnice su morale paziti na sve i svašta, osobito na uroke i mrak.

U Zlataru, u Hrvatskom zagorju, žena koja pomaže roditelji mora odmah nakon porođaja pohvaliti novorođenče, zaželjeti mu dobro: Dober čovek bo, bogataš bo, sega imel bo, daj mu Bog grehe oprošćejne, dušne zvelišćejne (Jakša Opačić, 2016.). U prvim trenutcima života najvažniji su običaji vezani uz zdravlje, prve korake i zubiće. Na kraju prve godine dijete bi dobilo kuma koji bi mu prvi puta odrezao kosu. Ostale faze sazrijevanja proslavile su se nekim vidljivim znakom, promjenom odjeće ili promjenom obveze u obitelji.

Poznato je da su se nekada parovi vjenčali već oko petnaeste ili šesnaeste godine. Parove u selima iz okolice grada Zlatara spajali su roditelji. Par nije imao baš mnogo mogućnosti i ubrzo je uslijedila svadba. Svadbe su ovdje bile jako skromne zbog

siromaštva zlatarskih obitelji. Mlade su dobivale vjenčаницe svojih majki, mladoženje su nosili odijela svojih očeva. Tradicija je bila da mladoženja na dan vjenčanja s obitelji i prijateljima pješači do mladenkine kuće. Kod mladenke okupljeni su čekali mladenkini roditelji i prijatelji. Mladenku je japica skrivao iza vrata sve dok kum mladenca nije ponudio ono što je japica htio čuti, a to je što će pružiti mladenac svojoj djevojci. Nakon toga svi su pješice išli u crkvu na obred, a zatim k mladencu na objed. Prema razgovoru s Ivankom Žabek, r. 1953.

U današnje vrijeme smrt i pokop smatraju se tabu temama. Nasuprot tomu, često se ističe kako je smrt u seljačkom društvu i seljačkoj kulturi još u nedavnoj prošlosti bila sastavnica života i kako je čovjek umirao dostojanstveno (Jakša Opačić, 2016.). Kada bi u nekoj obitelji nastupila smrt, svi rođaci i prijatelji dolazili bi u pokojnikov dom s darovima (kokoši, brašno, šećer) kako bi tako izrazili svoju sućut. Stalno su se od udovica znale čuti priče kako je noć prije sova glasno hukala ili da se pokojnik u snu došao pozdraviti. Od dana kad je pokojnik umro, obitelj je odijevala odjeću crne boje, a ako je pokojnik/ca imao/la ženu ili muža, on/ona crnu odjeću nosi do kraja svojega života. Smatralo se neprikladno prvih godinu dana slušati glazbu. Na dan sprovoda skupili bi se svi prijatelji i obitelj te uz svećenika zadnji puta održali obred za pokojnika.

2.5. Glazba u Zlataru

Prema arhivskim izvorima, svjetovno i crkveno stvaralaštvo se temelji na tradicijskoj baštini, što dokazuju pjesmarice religioznoga ili svjetovno religioznog sadržaja (Brezinščak Bagola i sur., 2017.). U Zlataru glazba je nastala spajanjem različitih susjednih kultura.

Najopsežniju studiju o zagorskoj glazbi sastavio je Vinko Žganec te ju je objavio u tri dijela: Napjevi (1950.), Tekstovi (1952.) i Uvodna muzikološka studija (1971.). Svim tim studijama je utvrđeno da tradicijsku glazbu u Zlataru, ali i u cijelom Hrvatskom zagorju, odlikuje dijatonika (Brezinščak Bagola i sur., 2017.). Dijatonika je tonski sustav s prevlašću cjelostepena na polustepenim intervalima (Čapo Žmegač, Muraj, Vitez, Grbić, Belaj, 1998.). Pjesme su se izvodile tako da je jedan čovjek počeo pjevati pjesmu i zatim svi ostali za njim u karakterističnom suzvučju, što je bilo preneseno iz

usmene predaje. Prije nije bilo glazbenih škola i ljudi koji su imali neki instrument sami su učili svirati prema sluhu. U Zlataru je bilo mnogo sastava zabavne i tradicionalne glazbe, a neki postoje i danas u malo izmijenjenom sastavu. Sastav „Usamljena srca“ iz Belca osnovan je 1978. godine. Krajem sedamdesetih bili su hit u cijelom Hrvatskom zagorju. Nastupali su na priredbi „Igrajte nam, mužikaši“ u Bedekovčini svake godine u osamdesetima i tamo su bili miljenici publike. Poznatije pjesme su im: *Za najljepši kraj, Zagorje u srcu si mom*. Uz izvođenje svojih pjesama nikada im nije bilo strano sviranje i pjevanje ostalih zagorskih skladbi, npr. *Zagorski cug, Lepe ti je...* Uz njih, aktualan je bio Ansambl „Cajgeri“ iz okolice Zlatara koji su svoju popularnost i prepoznatljivost stekli s pjesmom *Čuvaj nas Bistrička mati*. Ovo je zapisano prema riječima radijskoga voditelja i voditelja stranice Kajscena.

Slika 4 Sastav Usamljena srca

(Preuzeto: <https://www.kajscena.hr/> 13.6.2020.)

2.6. Dječji vrtić u Zlataru

Pošto će se u završnom radu dosta govoriti o dječjim igrama, pjesmama i običajima, bitno je spomenuti malo povijesti i o ustanovi koja svakim danom uveseljava stotine djece.

Dječji vrtić i jaslice Uzdanica počeo je djelovati na području Zlatara davne 1954. godine. Te je godine Ljerka Mlakar počela okupljati djecu iza zgrade Hrvatskog

Sokola. Bio je to jedini vrtić na području Hrvatskoga zagorja. No, zbog njezine inicijative i dobre volje, ubrzo se počeo adaptirati prostor za vrtić. Na samom početku postojanja broj djece se vrtio oko dvadesetak. Kako su godine prolazile, vrtić se širio i zapošljavao nove odgojitelje.

Slika 5 Dječji vrtić Uzdanica Zlatar

(Preuzeto: <https://zlatar.hr/> (Službena stranica grada Zlatara) 11.6.2020.)

Nakon učiteljice Ljerke Mlakar dolaze Janica Poljanec-Ostojić pa Štefica Jembrih, Biljana Vuksan-Tuđa, Biserka Žerjavić... Zlatarski odgojitelji su svih tih godina uveseljavali djecu i zadovoljavali njihove potrebe, ali i potrebe njihovih roditelja. Uvažavanjem osobnosti svakog djeteta, otvorenošću prema obitelji i društvenoj sredini vjerujemo da ćemo razviti sretni i sposobni ljude (prema riječima Biserke Žerjavić, bivše ravnateljice vrtića u Zlataru).

3. Igra

3.1. Što je igra i njezina povijest

Prema riječima Z. Matejić, igra je otvorena, vanjska (praktična) aktivnost djeteta (Duran, 1995.). Pojam igre ne proučavaju samo pedagozi i psiholozi, već je to predmet mnogih drugih znanosti kao što su antropologija, etnologija. Svi znanstvenici se slažu

da je igra glavni preduvjet normalnoga razvoja djeteta. Dijete kroz igru stječe nove spoznaje o sebi i drugim ljudima te razvija sebe kao osobu. Prema članku igra je najizrazitiji oblik dječje aktivnosti, spontana je i dobrovoljna, a njen značaj leži u fizičkom, spoznajnom i socijalno-emocionalnom razvoju djeteta.

Dijete se igra otvorenije i manje maskirano nego odrasli, ali igra nije samo mogućnost djeteta nego i čovjeka, jer igra nema ciljeve kojima služi, već ona svoje ciljeve i svoj smisao ima u samoj sebi, te igra nije radi nekoga budućeg blaženstva, jer je ona u sebi već sreća (Fink, 1984.).

U igri se izražavaju radoznalost, osjetljivost, fizička aktivnost i potreba za suradnjom i zajedništvom među sudionicima. Igra je multifunkcionalna aktivnost koja stvara napetost, uzbuđenje, koja se ostvaruje u verbalnim i neverbalnim komunikacijama. Igra je iznutra motivirana pa je zato slobodna, otvorena i jako vrijedna za dijete (Stevanović, 2003.).

Igra je sustav čiji je output privremeno izdvojen od normalnog inputa (Duran 1995., prema Reynolds 1976.). To bi se dalo shvatiti kao da je igra usko povezana s drugim sustavima ponašanja. Piaget promatra igru kroz kognitivni razvoj i povezuje ju sa strukturom misaonih aktivnosti, kao multifunkcionalnu, nejednoznačnu, nespecializiranu aktivnost (Duran, 1995.). Nekoliko drugih autora tvrdi kako je bit igre u nekom posebnom uzbuđenju ili budnosti koji se stvaraju u igri, a svoje opise prevode na sebi prilagođene pojmove.

Od svih definicija igre, najviše upada u oči definicija autora Findaka (1995.) koja glasi: „Igra kao najstariji oblik tjelesne i zdravstvene kulture i najautonomnija čovjekova aktivnost, spontana je i slobodno izabrana čovjekova aktivnost koju karakterizira raznovrsnost kretanja i prati snažan osjećaj ugone i zadovoljstva.“

Igra postoji u našim životima još od dalekih korijena te se usadila u naše kulture. Prema Duran (1995.) pojava igre je povezana s određenim kulturama u evoluciji čovjeka koja prati učenje u djetinjstvu kako bi se izgradili oblici ponašanja koji su neophodni za razvitak i opće dobro društva. Još od starih Rimljana i Grka pazilo se na odgoj i razvoj djece. Diljem svijeta i u svim kulturama igra uvijek nosi sa sobom sreću. Djecu su nekada praktički požurivali da odrastu zato što su smatrali da je igra period života koji tek toliko upotpuni doba prije sazrijevanja. Ljudi su duboko u sebi znali da je igra bitan

segment u životu, ali poneki nisu marili za to ili kao robovi nisu imali mogućnosti proživjeti svoje djetinjstvo.

Veliku prekretnicu o shvaćanju igre, napravio je Friedrich Frobel davne 1837. godine. Svojom domišljatosti osnovao je prvi vrtić u Berlinu i time dao igri veliku važnost. Kod nas, u nekadašnjoj Jugoslaviji, prvi dječji vrtić otvoren je 1870. i bio je pod vodstvom Antonije Cvijić.

3.2. Klasifikacija dječjih igara

Prema Duran (1995.) najčešća klasifikacija dječjih igara razvrstava se u 3 kategorije:

- a) funkcionalna igra
- b) simbolička igra
- c) igre s pravilima

Funkcionalna igra specifična je za dijete u najranijoj dobi, kada dijete uči nova kretanja, uči se kontrolirati svojim pokretima i proučava okolinu. Dijete pomoću nje razvija svoja motoričke, osjetne i perceptivne funkcije. Javlja se otprilike između prvog i trećeg mjeseca djetetova života. Na početku dijete za igru koristi svoje tijelo i to najviše prstiće. Tek kasnije dijete nalazi zabavu u puzanju i kotrljanju. Piagete je tvrdio da funkcionalna igra, kao i senzomotorička inteligencija, nastaje u dodiru djeteta s fizičkom okolinom (Duran, 1995.).

Simbolička igra promatra se kao razvojni fenomen i to u kontekstu psihičkoga razvoja. Vigotski, Elkonin, Leontjev, Zaporožec i drugi simboličku igru nazivaju još i igrom uloga. Kod simboličke igre dijete motivirano željom uzima neku ulogu. Većinom uzima ulogu odraslih i tada prema modelu stvara igru. Piaget povezuje simboličku igru s kognitivnim razvojem. To znači da se ove igre razvijaju i mijenjaju s psihičkim razvojem djeteta. Najpoznatija simbolička igra kod djece je igra obitelji ili doktora.

Igre s pravilima dijete zatječe u već gotovom obliku i ovladava njima kao elementom kulture, ali sudjeluje i u stvaranju novih (Duran,1995.). Najčešće se javljaju u razdoblju od sedme do jedanaeste godine.

Igre s pravilima djeca igraju po već utvrđenim pravilima. Pomoću njih uče živjeti u skladu s normama i pravilima koja im se nameću u životu. U igre s pravilima spadaju

npr. skrivač, šah, graničar ili čovječe, ne ljuti se i slično. Takve su igre, osim što su natjecateljske, igre u kojima djeca uče prihvatiti neuspjeh ili slaviti uspjeh. S druge strane, u svim takvim igrama djeca mogu naučiti biti timski igrači i surađivati s drugima.

4. Dječje igre u Zlataru

Nažalost, u Zlataru postoji jako malo zapisanih igara koje su se nekada igrale. Sam Zlatar nije poznat po smišljanju igara, već su se u cijelom kraju igrale slične igre. Zanimljiva je činjenica da prije nije bilo tolikih medija i društvenih mreža, ali svejedno su svi znali sve igre. Neke igre imaju isti smisao, ali imaju drugačiji naziv što je ovisilo od mjesta do mjesta.

Prije desetak godina učenici Srednje škole Zlatar ostvarili su projekt kojeg su nazvali: „Kaj su delali naši stari kada nisu delali“. Projekt je osmišljen u obliku priručnika kako bi se ljudi mogli prisjetiti igara svojega djetinjstva. Taj priručnik je zapravo jedini izvor koji govori o igrama koje su se nekada igrale na našem području.

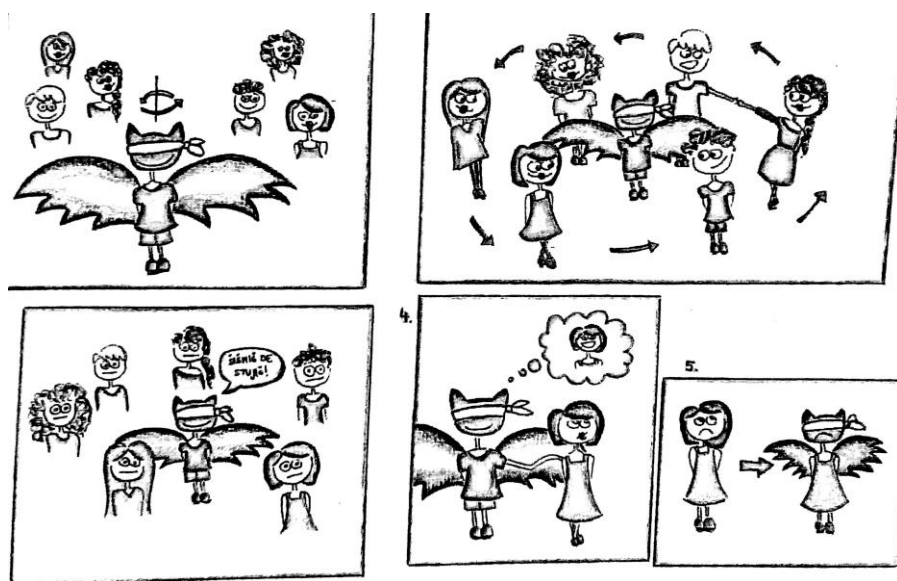
Prema pričama ljudi, nekada su se djeca najčešće igrala na livadama i to za vrijeme dok su pasli kravu ili purane.

U rano jutro, skupilo bi se mnogo djece na livadama sa svojim domaćim životinjama i tada bi nastajale najmaštovitije igre. Krenulo je prvo s dogovaranjem tko će kada paziti na životinje. Zatim se trebalo dogovoriti koju igru prvu igrati. Kada bi se napokon svi dogovorili, onda je krenulo dogovaranje pravila. (prema riječima Blaženke Štahan r. 1970. u Zlataru). Zbog toga je nastalo puno verzija istih igara, svako je društvo igru igralo na svoj način. Djeca su na livadi pronalazila predmete za igru. To su bili kamenčići, grančice, štapovi, kesteni, orasi i žirovi. Tu i tamo je pojedino dijete znalo donijeti pikule ili neke igraće karte. U svrhu izrade završnoga rada, neće biti obuhvaćene sve igre, već će biti naglašene one najzanimljivije i mnogima nepoznate.

4.1. Šišmiš de stujiš (Šišmišu, gdje stojiš)

U ovoj je igri glavni cilj prepoznati ostale igrače bez gledanja. Djeca su to nekada često igrala jer se igra na otvorenom, a sve što im je bilo potrebno je marama.

U igri se jednom igraču stavljao povez na oči kako bi se suzbila mogućnost žmirkanja. Svi stanu u krug osim igrača koji ima povez na očima (on stoji unutar kruga). Igrač se prvo zavrti par puta, a ostali nastavljaju kružiti oko njega i pjevaju neku pjesmicu. Kada igrač s povezom izgovori: „Šišmiš de stujiš?“, svi moraju stati gdje su se u tom trenutku zatekli. Igrač s povezom izabere jednu osobu i pokušava doznati o kome je riječ. Ako uspije otkriti koja je osoba ispred njega, onda ta osoba zauzima njegovo mjesto i igra kreće dalje. No, ako ne uspije, i dalje glumi šišmiša.

Slika 6 Šišmiš de stujiš?

(Preuzeto: Priručnik i prikaz projekta- Kaj su delali naši stari kad nisu delali, 24.6.2020., ilustrirala: Katarina Milošić)

4.2. Igra s rucljima (korunima)

Cilj ove igre je izgraditi maštovite građevine od *ruclja* kukuruza. Igra je bila posebno zabavna jer su ju djeca mogla igrati bilo gdje: na livadi, kod kuće, u školi...

Broj igrača bio je neograničen, odnosno moglo ih je igrati onoliko koliko je bilo *ruclja*. Naravno, s pretpostavkom da svi imaju dovoljnu količinu za izraditi svoju građevinu. Igra se igrala najčešće na jesen i to poslije berbe kukuruza. Djeca su nakon posla u vrećama uzela *ruclje* i zajedno su tražili odgovarajuće mjesto za početak građenja. Prostor je trebao biti dosta velik. Kada su svi zauzeli svoja mjesta, krenula je borba, ali i njihova kreativnost. Gradile su se kućice, bunari, dvorci, crkve... Važno je bilo da ono što se izgradi stoji i da se ne sruši. Kad svi završe, kreće prezentacija. Igrači moraju osmisлити scenarij što rade ljudi u njihovoj građevini te od čega je sve napravljeno. Prema pričama, u igri nisi mogao izgubiti, jedino ako se sve nije srušilo.

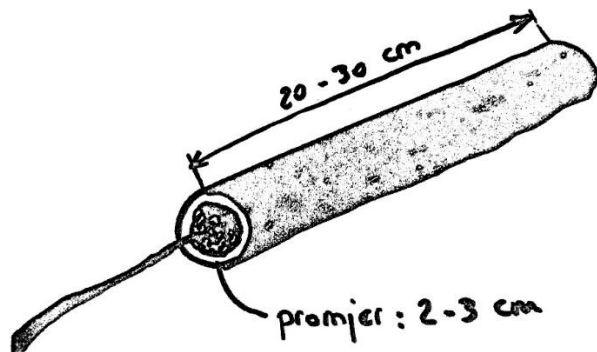
Slika 7 Igra s rucljima

(preuzeto: Priručnik i prikaz projekta- Kaj su delali naši stari kad nisu delali, 22.6.2020., ilustrirala: Marta Cesar)

4.3. Izrada pucaljke od bazge

Cilj ove igre je ispucati kuglicu što dalje. Igra se najčešće igrala oko potoka ili rijeka i broj igrača bio je neograničen. Kako bi igra mogla početi, djeca su morala izraditi svoje pucaljke. Prvo su morali naći bazgovu grančicu i u njoj izdubiti sredinu. Nakon toga je trebalo od konoplje ili pluta napraviti dvije kuglice koje su se prvo moćile u vodi kako bi se napuhnule. Kako bi djeca imala što pucati iz pucaljke, te kuglice su se stavljale u grančicu bazge, ali svaka sa svoje strane. Kada je pucaljka bila izrađena,

zadatak je djece da vrbovim štapićem udare kuglicu u pucaljki kako bi ona izbacila drugu kuglicu pod pritiskom. Onaj koji je kuglicu bacio najdalje bio je pobjednik. Djeca su znala tu igru ponavljati sve dok nije došlo vrijeme za polazak kući.

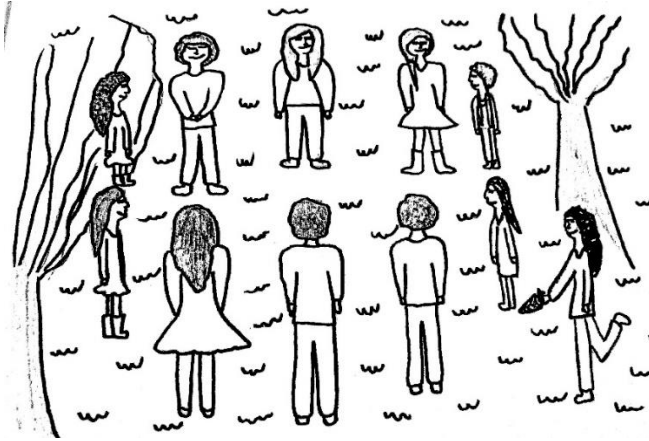

Slika 8 Pucaljka od bazge

(Preuzeto: Priručnik i prikaz projekta- Kaj su delali naši stari kad nisu delali, 22.6.2020. ilustracija: uredništvo)

4.4. Gnjilo jaje (Šloprtek)

Cilj igre bio je na vrijeme primijetiti podmetnutu maramu. Još jedna od niza igara koje su nekada djeca igrala na otvorenom. Kako bi realizirali igru, bilo je potrebno okupiti minimalno devetero djece. Prije svega, trebalo je brojalicom ili nekim drugim načinom odrediti tko će prvi biti „gnjilo jaje“, a potom su sva ostala djeca stala u krug i čučnula. Djeca koja su čučala morala su zažmiriti i zapjevati pjesmicu. Za to vrijeme „gnjilo jaje“ se šetalo oko njih čekajući pravo vrijeme da podmetne ispod nekoga maramu, a potom je nastavio hodati. Ako je dijete, ispod kojeg je stavljena marama, tijekom pjevanja shvatilo da je marama ispod njega, „gnjilo jaje“ ostaje gnjilo sve dok ne uspije podmetnuti maramu. No, ako nakon završetka pjevanja dijete nije primijetilo maramu, to dijete postaje „gnjilo jaje“.

Slika 9 Šloprtek

(Preuzeto: Priručnik i prikaz projekta- Kaj su delali naši stari kad nisu delali, 24.6.2020., ilustrirala: Ema Tomorad)

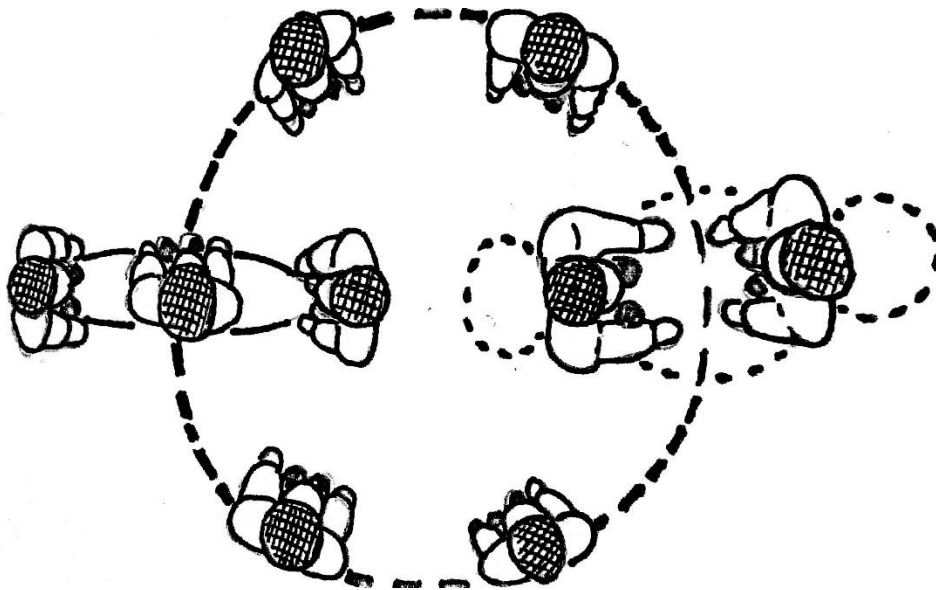
4.5. Cinci, lanci na kamenci

Cilj ove igre je ostati jedini u igri nakon što svi ispadnu. Igra se najčešće igrala na otvorenom i broj igrača bi je neograničen. Početak je bio izvlačenje štapića, kako bi se dva igrača maknulo sa strane. Ostala djeca su stala u kolonu i primila se za ramena. U toj formaciji formirali su krug. Nakon toga dvoje djece, koje je na početku bilo izdvojeno, prilaze krugu i jedno od njih staje u sredinu kruga, a drugi izvan tako da su okrenuti licem u lice. To dvoje djece prime se za ruke i podignu ih. U tom trenutku sva djeca izgovaraju brojalicu:

„Cinci, lanci na kamenci,

tko je zadnji, taj je naš!“.

U trenutku kada brojalica završi, dvoje izdvojene djece pokušava spuštanjem ruku zarobiti jedno dijete iz kruga. To dijete ispada i počinje novi krug, a pobjednik je onaj koji zadnji ostane u igri.

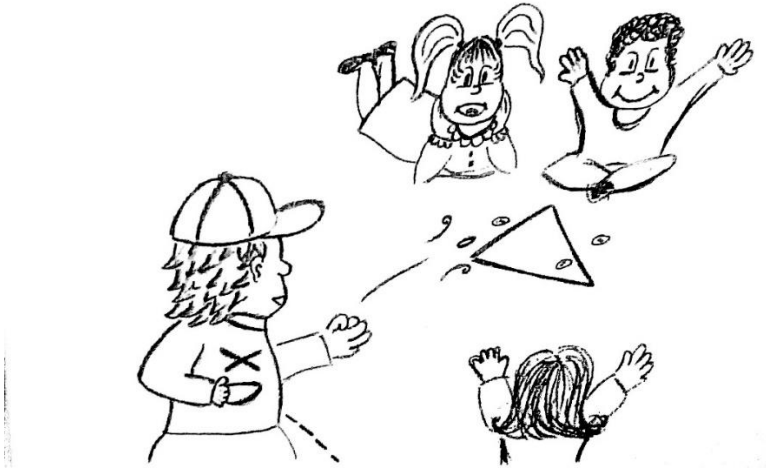

Slika 10 Cinci, lanci na kamenci

(Preuzeto: Priručnik i prikaz projekta: Kaj su delali naši stari kad nisu delali, 24.6.2020.)

4.6. Gumbanje

Cilj igre je sakupiti što više gumba i to se često igralo na otvorenom prostoru. Bilo je potrebno nekoliko gumba, ako netko nije imao, poslužili su i novčići ili grah. Na samom početku, djeca su u zemlji iskopala rupicu. Nakon toga se dogovarala udaljenost na koju će se bacati i zatim su se dijelili gumbići tako da svi imaju jednaki broj. Kako bi mogli započeti, djeca sjedaju u krug oko rupice. Igrač, koji je prvi na redu, stavlja gumb na mjesto s kojega se gađa i pukne palcem gumbić. Ranije dogovorena pravila govore da pogodi li igrač gumbićem u rupicu, nastavlja s igrom. Ako ne pogodi, ispada iz igre i zatim slijedi drugi igrač. Pogodi li drugi igrač sve svoje gumbice u rupicu, uzima sve gumbice iz nje. Ako u prvom krugu nitko ne uspije ubaciti sve gumbice, onda u drugom krugu prvi baca onaj igrač koji je u prvom krugu bacio gumb najbliže rupici.

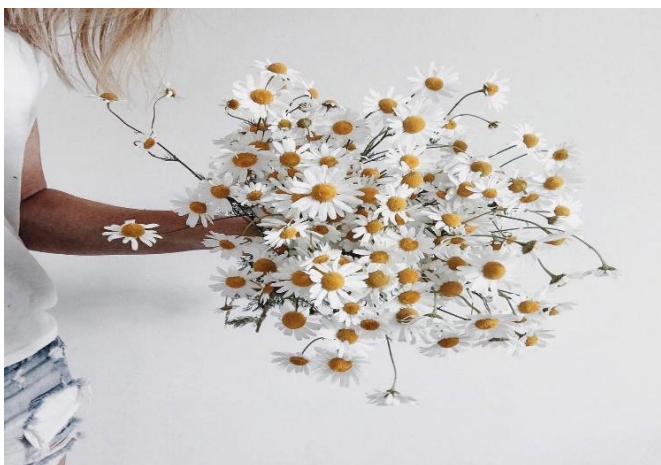

Slika 11 Gumbanje

(Preuzeto: Priručnik i prikaz projekta- Kaj su delali naši stari kad nisu delali, 22.6.2020., ilustrirala: Elena Klarić)

4.7. Igra sakupljanja

Cilj igre je sakupiti čim više cvijeća u što kraćem roku. To je još jedna iz niza igara koju su djeca igrala na otvorenom. Igru su započinjali dogovorom oko vrste cvijeća koja se bere i odredili su neki vremenski rok kada trebaju završiti. Nakon toga su se svi razbježali po livadi i sakupljali npr. tratinčice. Pobjednik igre je bio onaj tko je u zadanom roku skupio što više odgovarajućeg cvijeća i vratio se na mjesto gdje je igra i počela.

Slika 12 Igra sakupljanja

(Osobna arhiva)

5. Dječje pjesme

5.1. Što je pjesma i njezina povijest

Pjesma je skupni naziv za jednostavne i složene glazbene oblike koji predstavljaju teme raznih sonata, arija, koncerata...

Nastala je zbog maštovitosti i spretnosti nekog pojedinca ili možda manje skupine ljudi. Svaka pjesma pokazuje trud pojedinca, a taj trud kasnije zaživi i ostaje sjećanje ljudi. Pjesma, kao glazbena vrsta, u svojoj oblikovnoj strukturi nije određena samo glazbenim zakonitostima, već i zahtjevima teksta (Glazbeni susreti 1).

Od kad postoji čovječanstvo, postoje i pjesme. Davnih dana, za vrijeme Grka, vjerovalo se da je glazba neko nadnaravno iskustvo i samim time je imala visoki ugled. Među prvim poznatim glazbenim oblicima bili su himna i oda jer su se pomoću tih pjesama slavili bogovi, heroji i svečana događanja. Pjesma se zavukla u sva vremenska razdoblja počevši od antike pa sve do danas, samo se vrsta, nazivi i žanrovi mijenjaju.

5.2. Elementi glazbe

Temeljne glazbene sastavnice su ritam, ton, mjera, melodija, harmonija, tempo, dinamika i agogika. Svaka je sastavnica vrlo bitna kod razvoja djece jer djeca od malena uče i slušaju zvukove. Na primjer, djeca od samoga rođenja upijaju ritam na različite načine:

1. slušajući uspavanke
2. igrajući se prstima
3. prvim koracima
4. prvim riječima
5. uključivanjem u ritam života
6. stvaranjem svoje osobne ritmičke ekspresije (igrama ritmova i brojalicama) (Šmit, 2001.).

Kako upijaju ritam, tako uče i o ostalim sastavnicama i sve to događa se nesvjesno kroz aktivnosti i igru koju iniciraju odgojitelji i učitelji. No, kako bi djecu naučili pravilno pjevati ili slušati glazbu, potrebno je dobro naučiti kako i zašto izabrati određeno djelo i na koji način ga prenijeti djetetu da mu bude zanimljivo.

Kod pjevanja treba osobitu pozornost obratiti kulturi glasa: pravilnom disanju, izgovoru i čistoj intonaciji (Rakijaš, 1961.).

Prema nastavnom planu i programu, uvijek treba imati na umu da je dječji organ nježan, pa je potrebno djecu naučiti neforsirano pjevati (Rakijaš, 1961.).

6. Dječje pjesme u Zlataru

Kao kod igara, isti problem imamo i s dječjim pjesmama. Općenito cjelina dječje pjesme nije baš proučena niti zapisana, stoga ni u zlatarskoj knjižnici nema puno o dječjim pjesmama u Zlataru. Postoji samo poneki časopis ili članak u kojem su zapisane pjesmice. Prema tome, najviše o pjesmama možemo čuti usmenom predajom i to ponajprije od umirovljenih odgojiteljica ili starijih ljudi koji se sjećaju što su pjevali kao maleni.

Prije šesnaestak godina, zaposlenici dječjeg vrtića u Zlataru izdali su brošuru o svojem vrtiću kako bi obilježili tada pedesetu godišnjicu njihovoga djelovanja. Odgojiteljice koje rade u vrtiću, zajedno s ravnateljicom, tajnicom i građanima osmislile su brošuru kako bi se svi zajedno mogli prisjetiti kako je to nekada bilo i što se pjevalo te kako se razvijao vrtić.

Prema pričama ljudi, nekada je dječja pjesma imala vrlo bitnu ulogu. Zajedno s igrama dolazilo je i dječje pjevanje. Pjesmice, koje su se pjevale nekada, poznate su i danas i još ih se uči pjevati. U ovome završnome radu pisat će pjesmice koje su se u Zlataru najviše pjevale.

6.1. Meknite se vse gore

Meknite se vse gore
Pučka popijevka iz Hrvatskog zagorja

1. Me - kni te se vse go - re, vse go - re,
2. Da se bu vi - de - la hi - ža ta, hi - ža ta,
3. Da se bu vi - de - la zib - ka ta, zib - ka ta

da se bu vi - de - lo Za - gor - je, da se bu vi - de - lo Za - gor - je.
v kte - ri sem se ro - dil ja, v kte - ri sem se ro - dil ja.
v kte - ri sem se zi - bal ja, v kte - ti sem se zi - bal ja.

Slika 13 Meknite se vse gore

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.2. Nesla dekla v melin

Nesla dekla v melin
Umjereno Popijevka iz Hrvatskog zagorja

1. Ne - sla de - kla v me - lin ža - kel bo - ro - vi - ce.
2. Mli - na - ra je pro - si - la: »Dro - bno mi sa - me - li,
3. Bra - šno bu - mo nu - ca - li, kru - hek bu - mo pe - kli,

O - ja - ja, o - ja - ja, ža - kel bo - ro - vi - ce.
o - ja - ja, o - ja - ja, dro - bno mi sa - me - li.
o - ja - ja, o - ja - ja, kru - hek bu - mo pe - kli.

Slika 14 Nesla dekla v melin

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.3. Lepi bregi zeleni

Lepi bregi zeleni

Pučka popijevka iz Međimurja
Zabilježio Vinko Žganec

1. Le - pi bre - gi ze - le - ni, oj, ze - le - ni. Le - pi bre - gi
2. Kud se pa - su ko - zi - ce, oj, ko - zi - ce, kud se pa - su
3. K njim do - la - zi mlad ko - zar, oj, mlad ko - zar. K njim do - la - zi

ze - le - ni, oj, ze - le - ni, le - pi bre - gi, sr - če - ce, ze - le -
ko - zi - ce, oj, ko - zi - ce, kud se pa - su, sr - če - ce, ko - zi -
mlad ko - zar, oj, mlad ko - zar, k njim do - la - zi, sr - če - ce, mlad ko -

ri. Eј, haj, ze - le - ni, ej, haj, ze - le - ni.
ce. Eј, haj, ko - zi - ce, ej, haj, ko - zi - ce.
zar. Eј, haj, mlad ko - zar, ej, haj, mlad ko - zar.

Slika 15 Lepi bregi zeleni

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.4. Darove nam Niko daj

Darove nam Niko daj

Usmeno prenošenje

1. Ru - či - ce nam Nik - ko daj s na - ma ma - lo po - i - graj.
2. Prs - ti - či - ma puc, puc, puc, gla - vi - ca - ma tuc, tuc, tuc.
3. Ru - či - ca - ma klop, klop, klop, no - ži - ca - ma hop, hop, hop.
4. Da - ro - ve nam Ni - ko daj, s na - ma ma - lo po - i - graj.

Je - dnom a - mo, za - tim ta - mo, na - o - ko - lo svi to zna - mo.
Je - dnom a - mo, za - tim ta - mo, na - o - ko - lo svi to zna - mo.

Slika 16 Darove nam Niko daj

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.5. Črni kos

Črni kos

1. L'je - po pje - va čr - ni kos. L'je - po pje - va
2. Kaj je te - bi čr - ni kos? Kaj je te - bi

čr - ni ko - sek, čr - ni ko - sek, čr - ni ko - sek.
čr - ni ko - sek, čr - ni ko - sek, čr - ni ko - sek?

3. Kaj si tak turobeni?
Kaj si tak turobeni, turobeni, turobeni?

4. Zgubil jsem tri sestrice
Zgubil jsem tri sestrice, tri sestrice, tri sestrice.

Slika 17 Črni kos

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.6. Mi smo djeca vesela

Mi smo djeca vesela

Opis dječje igre na str. 309

Usmeno prenošenje

Mi smo dje - ca ve - se - la, ra - do bi se i - gra -
la, al' ne zna - mo što, ka - ži nam ti *Ma - ri - ce,
što će tvo - je dru - ži - ce, ka - ži nam ti Ma - ri - ce, što će tvo - je
dru - ži - ce. Či - ni - te svi ka - o ja, to me vr - lo za - ba - vlja.
Či - ni - mo svi ka - o ti, to nas vr - lo ve - se - li.

Slika 18 Mi smo djeca vesela

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.7. Jeste li ikad čuli to

Jeste l' ikad čuli to

Usmeno prenošenje

1. Ko - njć tje - ra ko - či - ja - ša, ze - ko go - ni psa bun - da - ša.
2. Pi - le u - či ko - ku na - šu, tra - va pa - se kra - vu va - šu.

1. - 2. O - ho - ho, o - ho - ho, je - stel' i - kad ču - li to?

The musical notation is in 2/4 time, starting with a treble clef and a common time signature (C). The melody consists of two lines of music. The first line has four measures, and the second line has five measures. The lyrics are written below the notes, with some words split across lines. The first line of lyrics corresponds to the first line of music, and the second line of lyrics corresponds to the second line of music. The lyrics are: 1. Ko - njć tje - ra ko - či - ja - ša, ze - ko go - ni psa bun - da - ša. 2. Pi - le u - či ko - ku na - šu, tra - va pa - se kra - vu va - šu. Below the second line of music, there is a line of lyrics: 1. - 2. O - ho - ho, o - ho - ho, je - stel' i - kad ču - li to? The notes are mostly quarter notes and eighth notes, with some rests.

Slika 19 Jeste li ikad čuli to

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

6.8. Ringe raja

Ringe raja

Opis dječje igre na str. 309

Usmeno prenošenje

Rin - ge, rin - ge ra - ja, pu - na zdje - la ja - ja, ja - ja smo po - je - li,
zdje - lu smo po - tr - li. je - dno ja - je muć, a mi dje - co čuč.

The musical notation is in 2/4 time, starting with a treble clef and a common time signature (C). The melody consists of two lines of music. The first line has four measures, and the second line has five measures. The lyrics are written below the notes, with some words split across lines. The first line of lyrics corresponds to the first line of music, and the second line of lyrics corresponds to the second line of music. The lyrics are: Rin - ge, rin - ge ra - ja, pu - na zdje - la ja - ja, ja - ja smo po - je - li, zdje - lu smo po - tr - li. je - dno ja - je muć, a mi dje - co čuč. The notes are mostly quarter notes and eighth notes, with some rests.

Slika 20 Ringe raja

(Preuzeto: Golčić, I. Pjesmarica za osnovne škole, 24.6.2020.)

Postoji mnogo verzija pjesme Ringe raja, a u zlatarskom vrtiću se učila i pjevala ova verzija:

„Ringa ringa raja
puna zdjela jaja
jaja smo pojeli
zdjelu smo potrli
cifer kafer jedan krafl
tuku luku lu.“

6.9. Zbor malih pjesnika u Zlataru

Zlatar nije poznat po nekim svojim dječjim pjesmicama, već su se pjevale pjesmice koje su poznate i ostatku Hrvatske, ali zato je poznat po manifestaciji „Zbor malih pjesnika“. Djeca iz svih krajeva Hrvatske u kojima se govori kajkavskim narječjem, najviše iz Krapinsko-zagorske županije, šalju svoje radove. Na jedno mjesto stavljaju se svi izabrani radovi koji njeguju kajkavsku riječ. Ove godine, krajem 9. mjeseca, „Zbor malih pjesnika“ održat će se po 51. puta u Zlataru. Tradicionalno se manifestacija održavala u tzv. „Sokolani“, no zbog njezinog preuređenja manifestacija se preselila u dvoranu Osnovne škole Ante Kovačića. Kako bi mogli doživjeti dječju maštu i kajkavsku riječ, par radova biti će u nastavku završnoga rada.

HRVATSKA

Koga već vuoljiš

Dedeka ilji babicu,

Mamu ilji tatu,

Sestru ilji brata?

Ilji Hrvatsku?

Si su oni kak

Hrvatska

Kak jabuka h

Trnacu,

Kak grozdije h

Trsiju,

Kak trava na

Ljivade,

Kak kuruza na

Njive.

Se je to Hrvastka.

Se to ja največ vuoljim.

(napisao: Kristijan Pakšec, OŠ Franje Horvata Kiša, Lobor pod vodstvom profesorice Jasne Polanović)

(Preuzeto: 43. Zbor malih pjesnika, 2012. Zlatar, 19.6.2020.)

NEDJELJA

Nedjelja je, dešč curi.

Dedek se z biciklinem

K meše žuri.

Zmokol bu, zmokol,

V nebe gleda

Kak da nigdar dežda videl ni.

Meša ide kraju,

Dedek se suši,

A babica kre njega

Moudre ga gleda.

(napisala: Ines Balić, OŠ Belec po vodstvom profesorice Bojane Andrec)

(Preuzeto: 43. Zbor malih pjesnika, 2012. Zlatar 19.6.2020.)

7. Običaj

Običaj je drevna, višestoljetna i odavno uvriježena navika (Predivan svijet znanja). Običaj se smatra jednim od glavnih pojmova etnologije, makar ga ona nije još uvijek uspjela definirati i utemeljiti. U enciklopediji piše da su narodni običaji tradicijom ustaljeni načini ponašanja s normativnim, ceremonijalnim i simboličkim značajkama; svojstveni određenoj društvenoj zajednici, promjenjivi s vremenom i varijabilni (Jakša Opačić, 2016.). Među različitim klasifikacijama običaja preteže podjela na: životne ili obiteljske, godišnje ili kalendarske te radne ili gospodarske (Borić, 2015.). Životne običaje možemo definirati kao običaje koji su vezani za bitne događaje u čovjekovu životu, kao što su rođenje djeteta, brak, smrt... Pod godišnje običaje smatramo događaje koji se događaju svake godine u životu čovjeka, kao što su Božić, Uskrs, a radnim običajima smatramo one događaje koji označuju početak ili kraj poljodjelskih poslova, kao što je berba grožđa.

U današnje vrijeme običaji, tradicije i vjerovanja sve više nestaju. Rijetko koja obitelj se drži starih običaja. U Zlataru je ista situacija kao i u cijeloj Hrvatskoj. Ljudi se drže običaja vezanih uz vjerske blagdane ili kada su u pitanju Martinje i Janino zbog slavlja i pripremanja jela za društvo. U ovome završnome radu pisat će se isključivo o godišnjim običajima koji se još poštuju u Zlataru i okolici.

8. Tradicionalni običaji u Zlataru

8.1. Dani kajkavske riječi

Jedan od tradicionalnih običaja (manifestacija) u Zlataru koji se održava još od 1970. godine su „Dani kajkavske riječi“, cijenjeni običaj i kulturna narodna baština zlatarskoga kraja. Obilježava se svake godine na kraju devetoga mjeseca i traje minimalno tjedan dana. U sklopu manifestacije održavaju se sljedeća događanja: *Zbor malih pjesnika*, izložba *Čovjek čovjeku*, *Festival dječje kajkavske popevke*, *Sprehajanje*, izložba u *Galeriji izvornih umjetnika*.

Kao što je već bilo rečeno, na *Zboru malih pjesnika* prikupljaju se razni radovi djece iz svih krajeva. Prva subota održavanja manifestacije rezervirana je za taj događaj na kojem se skupe svi autori izabranih pjesama te ih predstavljaju već znanoj publici-

građanima Zlatara. Na kraju događaja nagrađuje se najbolji napisani rad, kao i najbolja izvedba. Na događaj se nadovezuje i izložba *Čovjek čovjeku*. Istog jutra u Zlataru prvo svi gledaju maštovite radove djece, a zatim se zapute u dvoranu slušati recitacije. Cijeli tjedan građani Zlatara nisu zakinuti za događanja. Imaju mogućnost sudjelovati u ribolovu, bicikliranju, predstavljanju Old timera i još mnogo drugih. Zadnji dani manifestacije rezervirani su za *Sprehajanje*. Svake godine, u subotu, skupi se društvo i naprave maštovite prikaze starih zanata i običaja na svojim kolima ili prikolicama. Može se naći *peročeha*, lupitva, berba grožda, stara škola i mnogi drugi. Događaj započinje mimohodom koji otvaraju zlatarske i belečke mažoretkinje, a iza njih u koloni se voze kola i traktori sve dok se ne dođe do centra ispred pozornice i tada počinje predstavljanje i biranje najmaštovitijih kola. Kao šećer na kraju, za zatvaranje manifestacije, mjesto u programu je zauzeo *Festival kajkavske popevke* koji je poznat po predstavljanju uglazbljenih radova sa *Zbora malih pjesnika* i pjesama koje djeca predstavljaju publici.

U tjednu kajkavske kulture u Zlataru najveći doprinos daju djeca predškolskoga i osnovnoškolskoga uzrasta. Kako bi mogli predstaviti svoje znanje, odgojitelji i učitelji imaju pune ruke posla s predstavljanjem starih zanata i običaja. Prema brošuri koju je izradio vrtić, djecu se uvodi u manifestaciju kroz igre koje obilježavaju običaje starih, glačanje starinskom peglom i naravno kroz kajkavske pjesme npr. *Beži Janke, Lepi bregi zeleni, Kaj nam pak moreju...*

Slika 21 Pajdaško sprehajanje

(Preuzeto: <https://zlatar.hr/>, Službena stranica grada Zlatara, 22.6.2020.)

8.2. Berba kukuruza i lupitva

Nekada se kukuruz brao na ruke, jedan po jedan klas, a ne kao danas kada umjesto ruku, kukuruz bere kombajn i traktor. U Zlataru takav običaj kod mnogih je pao u zaborav, zato što se svima žuri i nemaju vremena pozvati svoje prijatelje i s veseljem i pjesmom pobrati kukuruz. Kako bi taj običaj odgojitelji približili djeci, imali su dogovor sa, sada već pokojnom tetom Ljubicom, posjet njezinom domu i u sklopu doma seoskom imanju.

Kako bi djeci dočarali kako se nekada brao kukuruz, striček Branko je s veseljem djeci napravio šibene košare i koš. Kukuruz je zbog uzbuđenja djece bio brzo pobran. Nakon toga kretala je lupitva, djeca su pobacala sve klipove kukuruza na pod i veselje je počinjalo. Ubrzo su djeca pokidala sve perušine s klipova i tada zbog zaigranosti djece krenulo je valjanje u perušinju. Kada bi se djeca umorila, teta Ljubica bi donijela gibanicu i nakon toga bi se svi zajedno vratili u vrtić kamo je uvijek došla nečija baka i pričala kako je to nekada bilo, kako niti jedna berba i lupitva nije prošla bez pjesme, veselja i gibanice.

8.3. Berba grožđa

Kako u svakom zagorskom kraju, tako i u Zlataru, jedan od običaja je berba grožđa. Ujutro bi se sakupila djeca i odrasli, berba nije mogla započeti bez poštenoga doručka, a odraslima bez pokoje čašice rakije. Kada bi se svi dobro najeli, tada su se dijelile kante, pute i škare ili nožići i kretalo se u berbu. Kada bi se sve pobralo, vlasnik ili vlasnica vinograda morali su „zahuškati“ ili se pucala petarda kako bi se obilježio kraj berbe. Nakon toga je krenula druga gozba i, naravno, slavlje, a dvoje je ljudi drobilo grožđe i stavljalo ga u prešu. Prešanje je nekada znalo trajati i po tri dana jer se pazilo na svaku kap i na kraju se sve stavljalo u bačve u kojima je trebalo vreti sve do Martinja.

Odgojiteljice su nekada, kako bi djeci približile samu berbu grožđa, dogovorile s jednom obitelji da im neobranom ostave jednu *brajdu* grožđa ispred kuće. Svi zajedno bi se zaputili k toj obitelji i doživjeli cijeli proces berbe grožđa, a kasnije bi

uspoređivali svoje iskustvo kod kuće i iskustvo berbe grožđa s vrtićem, zato što u Zlataru još, većinom, svako kućanstvo drži do tih običaja pa ih djeca imaju mogućnosti vidjeti i iskusiti kroz cijeli život.

8.4. Božićni običaji

Božićni običaji bitan su dio kako hrvatske, tako i zlatarske tradicije. Uz slavlje Božića razvili su se brojni običaji, poput kićenja drva na Badnjak, odlaska na misu polnoćku, pjevanje božićnih pjesama i darivanja (Naši običaji).

Kako bi se ljudi pripremili za dolazak Božića, prvo se slavi sv. Nikola koji je poznat kao zaštitnik djece, nakon toga bitan dio pripreme bilo je sisanje pšenice na sv. Luciju zbog vjerovanja da rast pšenice označava loš ili dobar urod u nadolazećoj godini.

Kako bi počelo odbrojavanje do Božića, ljudi su uz pomoć djece nekada kod kuće izrađivali adventske vijence i stavljali na njih četiri svijeće, a svaka od tih svijeća je označavala broj nedjeljnih misa do velikoga slavlja. Bitan dio ovoga običaja bilo je kićenje jelke koju su odrasli i djeca sjekli u šumama te ih ukrašavali ručno rađenim ukrasima. Ukrasi su bili rađeni od raznih folija čokolade, tjestenine, od posušenog i oblikovanog tijesta... U kuću se nosila slama na kojoj su djeca spavala, u čast Isusu koji je ležao na slami. Nakon tih priprema slijedio je odlazak na polnoćku gdje su se radosno pjevale božićne pjesme i čekalo rođenje Isusa. Na sam Božić se ništa nije radilo od kućanskih poslova i poljoprivrede, jedino su žene pripremale obilan ručak za svoje ukućane. Na stolu su se najčešće mogli naći juha, purica i mlinci ili već ono što je obitelj imala kod kuće. Nakon ručka djeca su tražila poklone ispod jelke, a dobivala su najčešće naranču i čokoladu. S Božićem ne završavaju božićni običaji, već se završetkom podrazumijevaju Sveta tri kralja kada je običaj bio skinuti sve ukrase i maknuti jelku iz doma, no prije toga dana svećenik je obilazio obitelji i blagoslovio kuće kako bi u kući vladao mir.

Kao i danas, odgojitelji su i prije poticali djecu na izradu ukrasa od raznog sjemenja, oraha, jabuka, perja i slame. Kako bi ih uveli u božićni duh, učili su svi zajedno božićne pjesmice i radosno ih pjevali kroz božićno razdoblje.

8.5. „Tičekova svadba“- Dan sv. Valentina

Jedan od najljepših običaja prijašnjih generacija bila je „Tičekova svadba“, no taj običaj u današnje vrijeme više nitko ne održava. Na dan „svadbe“ napravilo se mnogo kolača kao za pravu svadbu jer na svakoj svadbi ostane kolača, pa tako mora i na „tičekovoj svadbi“. Pošto ptice žive u grmlju, običaj je bio sakriti kolače u grmlje kako bi ih djeca kasnije tražila. Ono što su našli u grmlju djeca su, naravno, i pojela.

Prema brošuri dječjeg vrtića, „tičekova svadba“ još uvijek se u Zlataru njeguje. Na dan zaljubljenih u vrtiću se radi prava zagorska svadba s kumovima, prijateljima i drugim gostima i odvija se ispred izabranoga svećenika. Za taj događaj djeca su s odgojiteljima već ranije izradila lančice kojima se ukrašavala kuća mladenaca.

Nakon samog obreda vjenčanja djeca traže kolačice u dvorištu vrtića, a na cijelu tu aktivnost, održavanje i njegovanje običaja potaknula ih je pjesma Veselih Čehulića- „Tičekova svadba“.

8.6. Fašnik

Fašnik je jedan od običaja kojem se najviše vesele djeca u cijeloj Hrvatskoj. Fašnik je dan kada se sva djeca maskiraju do neprepoznatljivosti i tako zamaskirani obilaze sve kuće u selu/gradu. U Zlataru fašnik još nije izgubio svoju srž i djeca rado održavaju taj običaj.

Nekada djeca nisu imala mogućnost kupiti maske, ali to svejedno nije utjecalo na njihovu domišljatost i kreativne sposobnosti. Tradicija je da svaka kuća, koja im otvori vrata, prvo odsluša pjesmu koju djeca otpjevaju, a zatim ih se daruje s jajima, krafnama, slatkišima, a ponegdje i novcima. U Zlataru su se mogle na vratima čuti tri pjesme koje su glasile:

Denes je fašnik veseli je dan

dajte nam neke i stirajte nas van.

ili

Maškare su v selu sve ih bejži glet
fašničko je vreme ponorel je svet.

ili

Velika repa, mali klin, gazdarica,
dajte jaja sim!

Prema brošuri vrtića, krajem sedamdesetih u vrtiću je bio manji broj djece, pa su odgojiteljice sa djecom hodale po kućama u obližnjim ulicama. Ukućani bi izlazili iz kuće i darivali ih jajima ili novcem kojim su kasnije kupovali slatkiše. S godinama, kako se broj djece povećavao, nisu prestali sa svojom tradicijom, ali su morali smanjiti krug hodanja po kućama.

Zlatar obilježava fašnik i u samom centru gdje se skupe sva zamaskirana djeca i roditelji te slušaju govor o fašniku, gledaju paljenje lutke i na kraju čekaju darivanje najbolje maske. Kako je fašnik poznat po krafnama, na kraju događaja dijelile su se krafne svima koji su ih htjeli jesti.

8.7. Uskrs

Uskrs je najveći kršćanski blagdan, slavi se središnji događaj kršćanstva: Kristovo uskrsnuće (Borić, N, 2015). Isto kao kod Božića i Uskrs ne traje samo jedan dan, već se za njega priprema cijeli tjedan. Započinje skrušenim molitvama, procesijama i obrednim vatrama, a završava s pripremanjem kolača, bojanjem jaja i blagoslovom jela. Djeci je najveću radost predstavljalo i još uvijek predstavlja puhanje i ukrašavanje jaja. Nakon svih obaveza koje dolaze s tim običajima, na sam Uskrs se išlo na blagoslov hrane i to većinom žene iz kuće te se zatim jela blagoslovljena hrana i tada se čekao ručak. Isto kao kod Božića, na Uskrs se ne smije raditi na zemlji, već je to vrijeme rezervirano za druženje s obitelji i odmaranje.

9. ZAKLJUČAK

Dječje igre, pjesme i običaji su u našem malom gradu vrlo loše proučeni i zapisani, više se sve prenosi s koljena na koljeno, umjesto da se svi slože i zapišu kako se to nekada prije igralo ili radilo. Djeca nekada nisu imala puno, ali i s ono malo što su imali stvarali su čuda i baš zbog toga bilo bi žalosno da sve te igre, pjesme i običaji padnu u zaborav. Kako sam već navela u radu, nekada su se djeca više družila uživo i dijelila svaki trenutak koji su imala međusobno, usprkos manjku tehnologije i društvenih mreža. Djeca danas ne znaju koliko je njima lakše naći se i dogovoriti izlazak. Unatoč tom olakšanju, nisu svjesni kako bi im bilo živjeti u doba bez mobitela i televizora, ali nisu pretjerano zainteresirani naučiti kako su druženja u prošlosti dogovarali njihovi stariji članovi obitelji.

Ovaj rad pisan je isključivo o Zlataru jer smatram da je dovoljno zanimljiv i bogat predivnim običajima koji će možda neko dijete u budućnosti zainteresirati da istraži načina života svojih predaka. Isto tako smatram da je vrlo vrijedno i lijepo znati ili prisjetiti se igara i pjesama koje su se igrale u našem gradu, iako nisu izvorno iz Zlatara. Veseli me činjenice da zlatarski vrtić još uvijek njeguje sve stare običaje, pjesme i igre i nadam se da na taj način sve te igre, pjesme i običaji neće pasti u zaborav. Za najmlađe, provođenje aktivnosti kojima obilježavaju stare običaje, igre i pjesme, imaju posebno značenje, zato što se i oni, kao i odrasli, vole zabaviti, slaviti, pjevati i igrati se. Moje mišljenje je da stari običaji djeci omogućuju baš to dječje veselje, marljivost i razigranost te smatram da je bitno i dalje provoditi aktivnosti koje se tiču starih običaja, igara i pjesama.

Kratka biografska bilješka

Rođena sam 12.8.1998. u Zaboku. Osnovnu školu završila sam u Zlataru, a nakon toga upisala sam Opću gimnaziju u Zlataru. Maturirala sam 2017. godine te sam iste godine upisala Učiteljski fakultet u Čakovcu. Na navedenom fakultetu upisala sam smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje te svoje fakultetsko obrazovanje na Učiteljskom fakultetu završavam s ovim završnim radom na temu „Dječje igre, pjesme i običaji u Zlataru.“

Aktivno se koristim MS office programskim paketom (word, Powerpoint...) te se aktivno služim engleskim jezikom. Otvorena sam i kreativna osoba i posjedujem vozačku dozvolu B kategorije.

U slobodno vrijeme družim se s prijateljima, volim izlete, druženja i zabave.

LITERATURA

1. Brezinščak Bagola, B., Cesarec, I., Klemenčić, M. (2017.). Enciklopedija Hrvatskoga zagorja. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
2. Čapo Žmegač, J., Muraj, A., Vitez, Z., Grbić, J., Belaj, V. (1998.). Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskog puka. Zagreb: Matica hrvatska.
3. Disney, W. 2009. Predivan svijet znanja. Edicija- Večernji list
4. Duran, M. (1995.). Dijete i igra. Jastrebarsko: Naklada Slap (2. izdanje)
5. Findak, V. (1995.). Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju. Zagreb: Školska knjiga
6. Fink, E. (1984.). Osnovni fenomeni ljudskog postojanja. Beograd: Nolit.
7. Golčić, I. 1998. Pjesmarica za osnovne škole. Naklada HKD Sv. Jeronima
8. Hrvatski običaji i druge tradicije. 2016. Ur. Jakša Opačić, Vid. Zagreb: Mozaik knjiga
9. Naši običaji i tradicija. 2015. Ur. Borić, Neven. Zagreb: Selman d.o.o
10. Rakijaš, B. (1961.). Muzički odgoj djeteta- Priručnik za nastavnike. Zagreb: Školska knjiga
11. Stevanović, M. (2003.). Predškolska pedagogija. Andromeda: Sveučilište u Rijeci.
12. Sviben, B. 2012. 43. Zbor malih pjesnika u Zlataru. Izdavač: Pučko otvoreno učilište dr. Jurja Žerjavića, Zlatar
13. Šarkanj, K. (ur.) (2012.). Kaj su delali naši stari kad nisu delali – priručnik i prikaz projekta Srednje škole Zlatar. Zagreb: Cerovski d.o.o.
14. Šmit B., (2001.): Glazbom do govora, Naklada Haid, Zagreb
15. 50 godina predškolskog odgoja na području grada Zlatara- Brošura vrtića od 1954.- 2004.

Mrežna odredišta:

1. Hrvatski leksikon: <http://www.hrleksikon.info/definicija/obicaji.html>
(20.6.2020.)
2. Kaj scena: <http://kajscena.hr/category/igrajte-nam-muzikasi/> (8.6.2020.)
3. .Majdak i sur. (2014.) Strategija razvoja grada Zlatara,
https://zlatar.hr/?wpfb_dl=61 (15.6.2020.)
4. Pribela-Hodap, S.: Dječja igra, Portal „Roda“
<http://www.roda.hr/portal/djeca/zdravo-odrastanje/djecja-igra.html>
(10.6.2020.)

PRILOZI I DODACI

POPIS KAZIVAČA

Žabek, Ivanka, r. Stubičan, r.1953., Zlatar

Žabek, Daniel, r. 1941., Zlatar

Štahan, Blaženka, r. Žabek, r. 1970., Zlatar

POPIS SLIKA

Slika 1 Naselja grada Zlatara	4
Slika 2 Muška narodna nošnja	6
Slika 3 Ženska narodna nošnja.....	7
Slika 4 Sastav Usamljena srca.....	9
Slika 5 Dječji vrtić Uzdanica Zlatar	10
Slika 6 Šišmiš de stujš?.....	14
Slika 7 Igra s rucljima	15
Slika 8 Pucaljka od bazge	16
Slika 9 Šloprtek.....	17
Slika 10 Cinci, lanci na kamenci.....	18
Slika 11 Gumbanje	19
Slika 12 Igra sakupljanja.....	19
Slika 13 Meknite se vse gore	22
Slika 14 Nesla dekla v melin.....	22
Slika 15 Lepi bregi zeleni	23
Slika 16 Darove nam Niko daj	23
Slika 17 Črni kos.....	24
Slika 18 Mi smo djeca vesela.....	24
Slika 19 Jeste li ikad čuli to	25
Slika 20 Ringe raja	25
Slika 21 Pajdaško sprehajanje.....	29

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Sandra Štahan, studentica 3. godine izvanrednog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Učiteljskog fakulteta- Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek u Čakovcu, izjavljujem da sam ovaj završni rad izradila samostalno, uz pomoć mentora, višeg predavača Branimira Magdalenića.

Potpis:

Izjava o javnoj objavi rada

Naziv visokog učilišta

UČITELJSKI FAKULTET

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

ODSJEK U ČAKOVCU

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i javno objavi moj rad

naslov

DJEČJE IGRE, PJESME I OBIČAJI U ZLATARU

vrsta rada

ZAVRŠNI RAD

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U Zlataru , 1.7.2020.

Ime Prezime

SANDRA ŠTAHAN

OIB

90923043266

Potpis
